ILKONTIEN ASEMAKAAVAN 875 MUUTOS

Luontoselvitys

Päiväys	9.6.2022
Tekijät	Lauri Erävuori
Tarkistaja	Jaakko Kullberg
Projektinumero	YKK67173

Sisällys

1 JOHDANTO 2
2 SELVITYSALUE 2
3 MENETELMÄT 3
3.1 Liito-oravaselvitys 3
3.2 Kasvillisuus- ja luontotyyppiselvitys 3
4 Liito-orava 4
5 Viitasammakko 5
6 Kasvillisuus ja luontotyypit 5
6.1 Pitkäjärven kalliot 9
6.2 Raunioiset 12
6.3 Muut huomionarvoiset lajit 14
7 JOHTOPÄÄTÖKSET 14
8 LÄHTEET 15

1 JOHDANTO

Tämä selvitys koskee Kangasalan Ilkontien asemakaavan 875 aluetta. Kaavan tavoitteena on mahdollistaa nykyisen kurssikeskusalueen muuttaminen pääasiassa asuinkäyttöön. Selvitys on tehty Jatke Pirkanmaa Oy:n toimeksiannosta. Työn tarkoituksena oli selvittää liito-oravan sekä liuskaraunioisen ja tummaraunioisen esiintyminen kaava-alueella. Lisäksi kartoitettiin asemakaava-alueella sijaitsevat pohjavesipurkaumat sekä luontotyypit. Selvitysalue käsitti kaava-alueen sekä sen eteläpuoleisen kalliorinteen. Selvityksen yhteydessä arvioitiin myös viitasammakon esiintymispotentiaali kaava-alueella.

2 SELVITYSALUE

Selvitysalue käsittää kurssikeskusalueen sekä sen eteläpuoleisen kalliorinteen. Selvitysalue on reunoiltaan asemakaava-aluetta hieman laajempi (Kuva 1). Selvitysalueen pinta-ala on noin 3,5 hehtaaria. Selvitysalue on luonteeltaan pääosin kurssikeskuksen rakennettua ympäristöä puutarha- ja puistomaisine viheralueineen. Selvitysalueen länsi- ja itäreunassa on metsäisiä ympäristöjä. Eteläosa selvitysalueesta käsittää osan Pitkäjärven kalliot -nimisestä arvokkaasta kalliokohteesta. Kallioalue on jyrkkärinteinen ja kasvillisuudeltaan vaihteleva lehtolaikuista karuihin, lähes kasvittomiin kalliopintoihin.

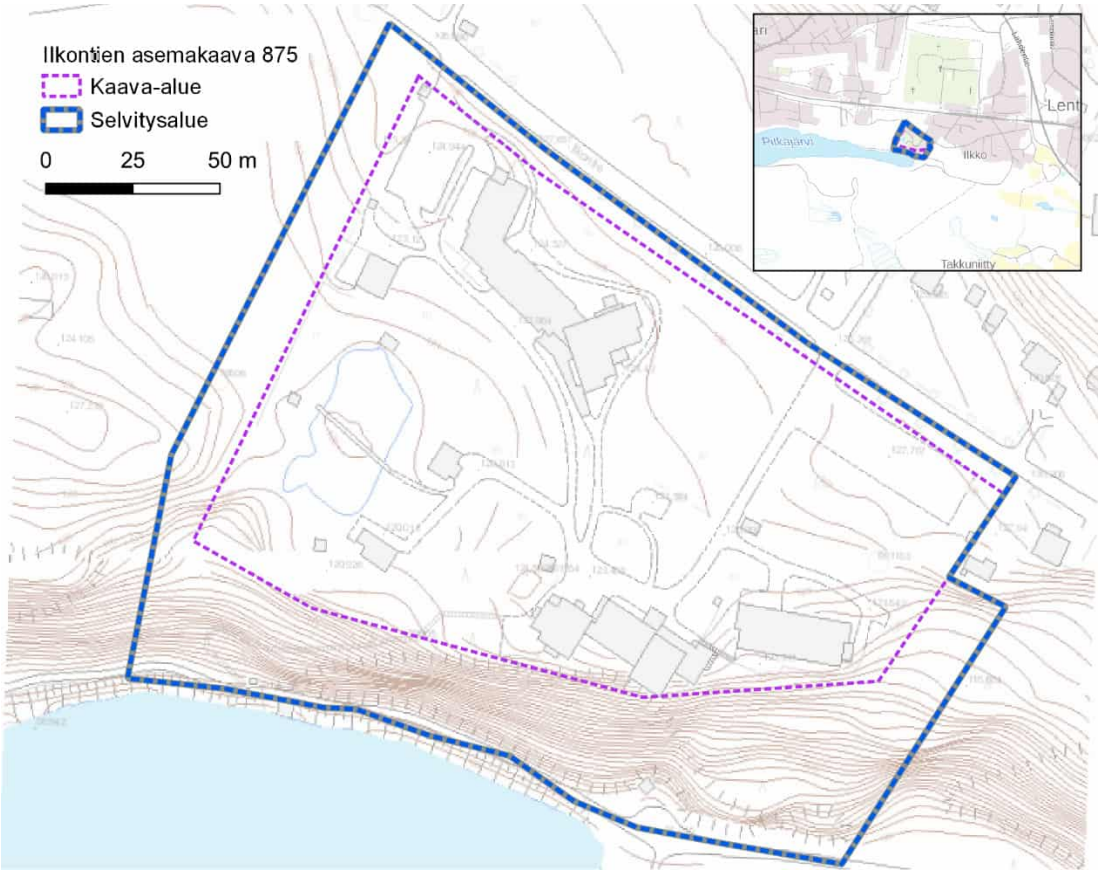

Kuva 1. Selvitysalueen rajaus.

3 MENETELMÄT

3.1 Liito-oravaselvitys

Liito-oravaselvityksessä kartoitettiin luonnonsuojelulain mukaiset liito-oravan lisääntymis- ja levähdyspaikat. Selvitys toteutettiin kävelemällä selvitysalue läpi ja etsimällä ulostepapanoita puiden juurilta. Liito-oravaselvitys toteutettiin 16.5.2022 ja siitä vastasi FM Lauri Erävuori Sitowise Oy:stä.

3.2 Kasvillisuus- ja luontotyyppiselvitys

Selvityksen lähtöaineistona on käytetty karttoja ja ilmakuvia sekä arvokkaan kalliokohteen (Pitkäjärven kalliot) kuvausta ja Kangasalan kaavoituksen aluetta koskevia selvityksiä. Aiemmat mahdolliset lajihavainnot alueelta tarkistettiin Lajitietokeskuksen Laji.fi -palvelusta (tiedot tarkistettu 10.5.2022, ml. viranomaishavainnot). Kasvillisuus- ja luontotyyppiselvitys tehtiin 24.5.2022 ja siitä vastasi FM biologi Lauri Erävuori Sitowise Oy:stä. Maastossa rajattavina arvokkaina kohteina huomioitiin kasvillisuuden ja luontotyyppien osalta:

- Luonnonsuojelulain 29 § mukaiset suojeltavat luontotyypit

- Vesilain 2 luvun 11 § mukaiset suojeltavat vesiluontotyypit
- Luontotyyppien uhanalaisuusluokituksen mukaiset uhanalaiset ja silmälläpidettävät luontotyypit sekä lajien uhanalaisuusluokituksen mukaiset uhanalaiset ja silmälläpidettävät sekä alueellisesti uhanalaiset lajit.
- Alueellisesti ja paikallisesti edustavat luontokohteet (mm. perinneympäristöjen luontotyypit, iäkästä puustoa sisältävät kohteet, geologisesti arvokkaat muodostumat)

Tunnetut ja maastotyössä löydetyt arvokkaat kohteet arvotettiin luontoarvojen perusteella. Kohteiden arvotuskriteereinä käytettiin kohteen edustavuutta, luonnontilaisuutta, harvinaisuutta ja uhanalaisuutta. Kangasmetsien luontotyyppien edustavuuden määrittelyssä huomioitiin metsän metsänhoidollinen tila, lahopuujatkumo, lahopuun määrä sekä elävän puuston rakenne ja puulajisuhteet. Kuvio on osoitettu kangasmetsien uhanalaiseksi luontotyypiksi vain, jos kohteella esiintyi lahopuu(jatkumo) sekä puusto oli eri-ikäistä ja erirakenteista.

Kasvillisuusselvityksen yhteydessä kartoitettiin liuskaraunioisen ja tummaraunioisen esiintyminen selvitysalueella. Lisäksi erityistä huomiota kiinnitettiin pohjavesipurkaumiin alueella.

4 Liito-orava

Liito-oravan esiintymisestä selvitysalueella tai sen välittömässä tuntumassa on tehty yksittäisiä papanahavaintoja selvitysalueen länsipuolelta. Runsaammin havaintoja lajista on tehty Pitkäjärven rannan tuntumasta selvitysalueesta länteen. Toukokuussa tehdyssä kartoituksessa havaittiin selvitysalueelta papanoita ainoastaan yhden, rantaan sijoittuvan lepän juurelta. Aiemmin vuodelta 2022 on tehty havainto 4 papanasta kuusen juurella selvitysalueen länsiosaan sijoittuvan purovarren kuusikosta.

Liito-oravalle soveltuvaa ympäristöä on kapealti selvitysalueen länsiosassa sekä itäosassa, asemakaava-alueen ulkopuolella. Selvitysalueella ei ole liito-oravan lisääntymis- tai levähdysaluetta, mutta laji käyttänee puustoisia käytäviä liikkumiseen. Selvitysalueen itäreunassa on kookkaita kuusia sekä tervaleppiä, mutta lajista ei tehty havaintoa alueelta. Kyseinen alue jatkuu itään päin, mutta on pinta-alallisesti verraten pieni ympäristön ollessa männikkövaltaista.

Liito-oravan kulkuyhteydet Pitkäjärven ranta-alueilta asemakaava-alueen länsireunaa myöten pohjoiseen sekä järven rantaa myöten itään tulee huomioida suunnittelussa siten, että alueilla säilyy puustoisuus.

5 Viitasammakko

Kaava-alueen länsiosassa on avovetinen lampi, muutoin kaava-alueella ei ole sellaisia vesiympäristöjä, joita viitasammakko käyttäisi lisääntymisalueina. Lampi on rannoiltaan vähäkasvinen ja hoidettua ympäristöä, reunoiltaan jyrkähkö ja lammesta puuttuu suojaava kasvillisuus. Suojaavan kasvillisuuden puuttumisesta johtuen ja alueen hoidetun luonteen takia lampi ei vastaa tyypillisiä viitasammakon lisääntymispaikkavaatimuksia.

6 Kasvillisuus ja luontotyypit

Selvitysalueen kasvillisuutta luonnehtii voimakas kulttuurivaikutteisuus ja pääosa selvitysalueesta on kurssikeskuksen hoidettua pihapiiriä nurmineen ja istutuksineen. Avoimet nurmi- tai istutusalueet käsittävät joko istutusnurmea sekä pensas- tai puuistutuksia. Pihapiirin länsiosassa on lampi, joka saanee vetensä pintavesivalunnan lisäksi orsi/pohjaveden purkautumisesta lampeen. Lampeen johtaa myös oja selvitysalueen länsipuolelta. Lampi on rannoiltaan puistomaista, hoidettua ympäristöä.

Varsinaisen pihapiirin alueella ei esiinny luonnonympäristöjä, vaan kiinteistön alue käsittää rakennetut alueet, pinnoitetut alueet sekä istutetut alueet. Kiinteistön länsireuna rajautuu metsään, joka on rinteessä ja sen yläosassa lehtoa, pohjoisempana tuoretta kangasta. Vastaavasti kiinteistön itäreunalla on metsikkö, joka on tuoretta lehtoa. Kurssikeskuksen eteläiset rakennukset rajautuvat kallioalueeseen, joka on jyrkkärinteinen. Kallion yläosa on muuttunutta ympäristöä pääosin, mutta jyrkänteet ovat luonnontilaisia lukuun ottamatta portaikkoa ja vesijohtoa.

Itäreunan tuore keskiravinteinen lehto (valtakunnallisesti vaarantunut, VU) on puustoltaan pääasiassa vanhoja, kookkaita kuusia. Alispuuna esiintyy pihlajaa ja yksittäisiä koivua ja raitoja. Lehtolajistoa edustavat sinivuokko, valkovuokko, taikinamarja, näsiä, sudenmarja sekä hivenen vaatimattomampaa kasvupaikkaa edustavat ahomansikka, kielo, metsäorvokki, kevätpiippo, mustikka ja sormisara sekä erityisesti kiinteistön ulkopuolisessa painanteessa tiheän pensaikon muodostama tuomi sekä yksittäisiä, vanhoja tervaleppiä. Rinne muuttuu alempana lehtomaiseksi kankaaksi ja edelleen kallioluontotyypiksi. Kallioalue on esitelty myöhemmin omana kokonaisuutenaan.

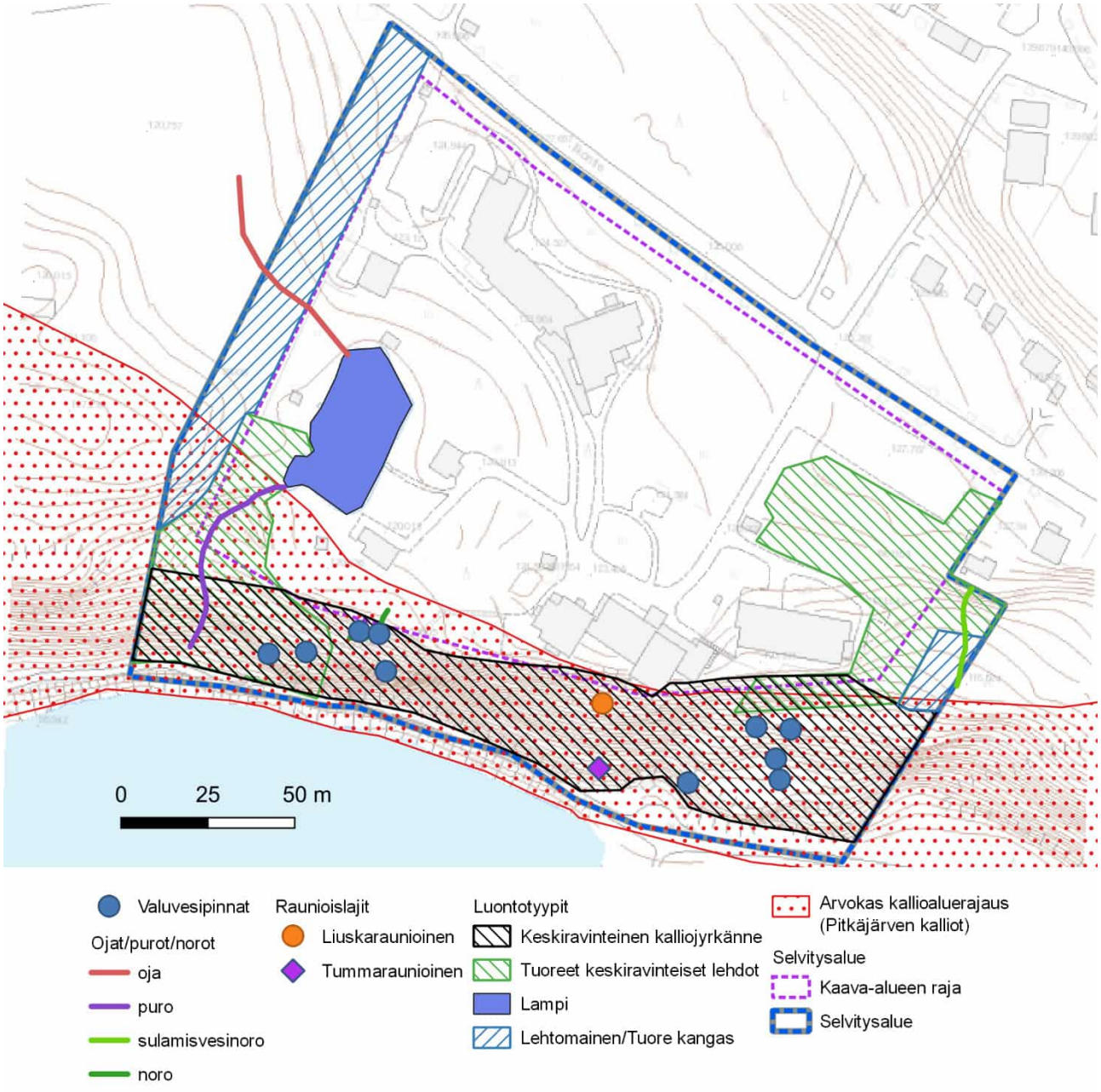

Kuva 2. Selvitysalueen luontotyypit, pintavesiuomat ja valuvesipinnat sekä raunioislajien esiintymät.

Kuva 3. Itäreunan tuoretta, keskiravinteista lehtoa sekä selvitysalueen ulkopuolella sijaitseva tuomivaltainen sulamisvesirinne.

Selvitysalueen länsiosassa on vastaavasti tuoreen keskiravinteisen lehdon kuvio, jota monipuolistaa kiinteistön lammesta alarinteeseen johtava puro. Aluetta luonnehtii erittäin kookkaan kuuset. Kuvion yläosassa on todennäköisesti istutusperäistä kotkansiipeä, runsaasti taikinamarjaa ja lehtokuusamaa. Alaosassa kasvaa myös mustakonnanmarjaa. Lehtorinteen poikki kulkee polku, ja ympäristö on jonkin verran kulunut.

Kuva 4. Länsiosan lehdossa kasvaa kookkaita kuusia, kenttäkerros on osin aukkoinen. Rinteen alaosa on hyvin rehevää purovarressa.

Lammen eteläpuolella, saunarakennuksen kulmalla on vesipurkauma, jonka vesi on voimakkaan ruosteista. Purkauman reunalla kasvaa runsaasti kotkansiipeä, joka saattaa olla istutettua alkuperää. Vesi on ilmeisimmin hulevesiperäistä. Vesi valuu alas portaikon reunamaa ja kalliorinteessä esiintyy yleisesti portaikon reunassa lehtolajistoa, jota vedet ruokkivat. Purkauman ruosteisuus voi johtua rakennuksen rakenteista liukenevasta raudasta, sillä selkeää rautapitoista purkautumista ei

havaittu muualla alueella. Kyseessä voi olla luonnollinen veden purkautuminen, mutta esimerkiksi vesijohtovuotoa ei voi sulkea pois, sillä purkauman sijainti on kummallinen.

Lampi on reunoiltaan hoidettua pihapiiriä käsittäen jonkin verran istutuksia. Laskupuron vesimäärän perusteella lampi vaikuttaisi saavan vettä orsi/pohjavesipurkaumana, vaikkakin osa vedestä johtuu lampeen luoteesta ojaa myöten. Ojan yläosassa on korpialue, jossa on vesilammikoita (selvitysalueen ulkopuolella). Paikalliset ovat määrittäneet lammikot lähteeksi. Mitään lähdelajistoa alueella ei esiinny eikä selvää lähdepurkaumaa löydetty. Ilmeisesti korpikuviolla vettä suotautuu lammikoihin. Oja on kaivettu, ei luonnontilainen uoma. Piha-alueella, lammen koillispuolella on pienialainen kostea painanne, johon kertyy valuvesiä. Painanne on muuta ympäristöä hieman kosteampi, ja sillä kasvaa mm. alvejuurta ja rönsyleinikkiä. Vesipintaa ei painanteessa ole.

Kuva 5. Vesipurkauma saunarakennuksen kulmalla. Vesi on ruosteen värjäämää.

Kuva 6. Kotkansiipikasvustoja saunarakennuksen kulmalla (vasen kuva). Selvitysalueen ulkopuolisen korpimaisen alueen vesilammikoita, joista oja johtaa vettä lampeen.

Kuva 7. Kurssikeskuksen lampi sekä lammen laskupuroa kalliorinteen alaosassa.

6.1 Pitkäjärven kalliot

Selvitysalueeseen sisältyy osa valtakunnallisesti arvokkaasta kalliokohteesta, Pitkäjärven kalliot, jonka arvoluokka on 4. Kallioalue on todettu merkittäväksi etenkin biologisesti. Kalliojyrkänne on valtaosiltaan porrasmainen muodostuen pystyseinäisistä osista ja näiden välisistä vaihtelevasti jyrkistä porrasmaisista osista, joista osa muodostaa tasanteita, osa viettäviä rinteitä. Kasvillisuus on hyvin vaihtelevaa käsittäen kallioketojen kasvillisuutta, mutta toisaalta myös varjoisissa, kosteissa paikoissa lehtokasvillisuutta. Kallioalueelle on levittäytynyt jonkin verran puutarhalajistoa, kuten vuorenkilpi (esiintyy kallion yläosassa) sekä laajalti kallioalueelle levittäytynyt mehiparta.

Kallioalueen yläosa on paikoin kulunut liikkumisen seurauksena. Muita muutoksia kallioalueella ovat portaikko, yläosan rakennusten perustukset ja kiviseinämät sekä rantaan johtava vesiputki tai vastaava rakenne.

Lehtolajistoa esiintyy erityisesti selvitysalueen länsiosassa sekä kalliorinteen alustassa, myös itäosassa on lehtolaikkuja. Tyypillistä lehtolajistoa edustavat taikinamarja, kielo (ei varsinainen lehtolaji), käenkaali, oravanmarja, paikoin esiintyvät tesma, sudenmarja ja konnanmarja, satunnaisesti myös mesiangervo sekä korpi-imarre.

Kallioalueella on useita valuvesipintoja, jotka kuuluvat luontotyyppiin Karut ja keskiravinteiset valuvesiseinämät (elinvoimainen luontotyyppi). Lähdepurkaumia ei kalliojyrkänteeltä havaittu. Useimmat valuvesipinnoista ovat jyrkkäseinäisiä kalliopintoja, joista vesi valuu hitaasti kalliopintaa

myöten. Varsinaisia noroja ei muodostu. Kalliojyrkänteen länsiosassa on laajempi valuvesialue, jossa kasvillisuus on rehevämpää.

Kuva 8. Kallioalueella tihkuu paikoin vettä muodostaen valuvesipintoja. .

Kallioalueen kasvillisuus on edustavaa karujen kallioiden kasvillisuutta. Jyrkänteen terassimaisilla osilla esiintyy jäkälikön ohella kasvipeitteisiä laikkuja ja kallioketolaikkuja, joille ominaisia ovat mm. ahokissankäpälä, keto-orvokki, isomaksaruoho, mehiparta, lituruoho, ahomansikka, sormisara sekä paikoin pölkkyruoho, kielo, keltamo, haisukurjenpolvi ja kalliokielo. Valtaosa kalliojyrkänteestä on kasvitonta tai sammalten ja jäkälien peittämää karua kasvuympäristöä. Kosteammilla paikoilla kasvaa paikoitellen heinätähtimöä. Kallioseinämillä tavataan paikoitellen kalliokiviyrttiä ja yleisesti haurasloikkoa. Raunioislajeja löydettiin yhdestä paikasta (esitelty myöhemmin).

Kallioalueesta kartoitettiin vain selvitysalueeseen sisältyvä osa. Kallioalue on maisemallisesti hieno ja kasvillisuudeltaan edustava, hyvin säilynyt kohde. Kallioalue edustaa luontotyyppiä keskiravinteiset valoisat kalliojyrkänteet (valtakunnallisesti elinvoimainen, LC).

Kuva 9. Kallion laelta avautuu maisema Pitkäjärvelle. Kallio on monin paikoin erittäin jyrkkä ja vähäkasvinen.

Kuva 10. Valuvesipinnoilla on muusta ympäristöstä erottuvaa, rehevämpää kasvillisuutta, paikoin jopa lehtolajistoa varjoisissa paikoissa.

Kuva 11. Kalliojyrkänne on monin paikoin karua ympäristöä. Loivemmilla rinteillä esiintyy ketokasvillisuutta.

6.2 Raunioiset

Koko selvitysalue kartoitettiin joko kulkemalla tai kiikareita käyttäen paikoissa, joissa kalliolla ei ollut turvallista liikkua. Raunioislajien kartoitus kattaa selvitysalueen ja käytännössä selvitysalueen eteläosan kalliot. Alueelta oli aikaisempi havainto liuskaraunioisesta sekä tieto kalliotummaraunioisen esiintymisestä arvokkaalla kallioalueella.

Molemmat lajit esiintyvät selvitysalueella. Alueelta löydettiin yksi kummankin raunioislajin kasvupaikka. Kallioalue kartoitettiin tarkkaan, mutta kartoituksessa on voinut jäädä yksittäisiä katvealueita, joissa kyseisiä lajeja saattaa esiintyä. Todennäköisyys on kuitenkin melko pieni. Selvityksen perusteella raunioislajit eivät ole kallioalueella yleisiä. Uhanalaisuusarvioinnissa (2019) kumpikin laji on luokiteltu valtakunnallisesti sekä alueellisesti elinvoimaisiksi (LC).

Lajien esiintymät sijoittuvat samalle osalle kallioaluetta, esiintymät ovat lähes allekkain. Liuskaraunioisen kasvupaikka on rinteen yläosassa, jossa pienessä kalliohalkeamassa kasvoi viisi tupasta. Kalliotummaraunioisen esiintymä on kallioalueen alarinteessä. Tuppaat (4 kpl) kasvavat lähellä toisiaan pienellä kalliokynnyksellä.

Kuva 12. Liuskaraunioisen kasvupaikka on päärakennuksen kohdalla, jyrkänteen yläosassa kapeassa kalliohalkeamassa.

Kuva 13. Kalliotummaraunioisen kasvupaikka on kalliojyrkänteen keskivaiheilla päärakennuksen alapuolella. Tuppaat kasvavat noin puolentoista neliön alalla.

6.3 Muut huomionarvoiset lajit

Muita huomionarvoisia lajeja alueella edustaa ahokissankäpälä (valtakunnallisesti silmälläpidettävä), jota esiintyy kalliojyrkänteen ohutpeitteisillä osilla laajoinakin kasvustoina. Esiintymät sijoittuvat lähinnä kalliorinteen keskiosiin.

Kuva 14. Ahokissankäpälää kasvaa useina ryhminä kalliojyrkänteillä.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Selvitysalue on pääosin pihaympäristöä. Alueen luonnonarvot keskittyvät kallioalueeseen, joka on edustava kasvillisuudeltaan.

Sekä länsi- että itäosassa esiintyy alueellisesti suhteellisen yleisiä kulttuurivaikutteisia, osin kuluneita lehtokuvioita. Lehtokuviot edustavat valtakunnallisesti vaarantunutta luontotyyppiä tuoreet keskiravinteiset lehdot. Uhanalaisia luontotyyppejä ei ole suojeltu luonnonsuojelulailla. Kyseistä lehtotyyppiä esiintyy yleisesti lähialueella, esimerkiksi jatkumona kaava-alueen itäreunasta idän suuntaan eikä kyse ole siten paikallisestikaan poikkeuksellisista lehtokuvioista. Asemakaava-alueen lehtokuviot eivät ole täysin luonnontilaisia niiden sijoittuessa pihapiiriin. Lehtokuvioilla on jonkin verran kuluneisuutta ja kasvillisuuteen on sekoittunut kulttuurilajistoa, kuten istutuksista levinneitä pensaita ja vuohenputkea. Läntinen lehtokuvio on monimuotoisempi lajistollisesti, koska kuvio käsittää myös laskupuron.

Varsinaisia lähdepurkaumia ei havaittu. Kallioalueella purkautuu kallion raoista paikoitellen vettä ja paikoin on pintavalunnan synnyttämiä valuvesipintoja. Kurssikeskuksen lampi on ainakin jossain määrin muuttunut, ellei kokonaan ihmisen muovaama. Lammen laskuojan kohdalla on pato ja ylivuotoputki, josta rinnettä alaspäin vesi valuu purona lehtolaikun läpi.

Merkkejä liito-oravien esiintymisestä selvitysalueella ei havaittu lukuun ottamatta muutamaa papanahavaintoa. Todennäköisesti liito-oravat käyttävät selvitysalueen länsireunaa kulkuyhteytenä Pitkäjärveltä pohjoista kohti ja mahdollisesti järven rantapuustoa länsi-itäsuunnassa. Kulkuyhteydet tulisi ottaa alueen suunnittelussa mahdollisuuksien mukaan huomioon, jotta lajin mahdollisuudet kulkea eri elinympäristöjen välillä säilyvät. Ilkon asemakaavassa 753 kurssikeskuksen kiinteistön länsirajalle sijoittuva metsäkaistale on osoitettu luo -alueeksi, jolla turvataan liito-oravan kulkuyhteyksiä.

Kallioalueelta löydettiin yksi tummaraunioisen ja yksi liuskaraunioisen esiintymä. Lajit ovat elinvoimaisia. Lisäksi kallioalueella kasvaa yleisesti ahokissankäpälää (silmälläpidettävä laji). Erityisesti runsaissa ahokissankäpälän esiintymissä voi esiintyä uhanalaisia hyönteislajeja.

Suojaavan kasvillisuuden puuttumisesta johtuen ja alueen hoidetun luonteen takia lampi ei vastaa tyypillisiä viitasammakon lisääntymispaikkavaatimuksia. Muita avovesiesiintymiä kaava-alueella ei ole.

8 LÄHTEET

Hyvärinen, E., Juslén, A., Kemppainen, E., Uddström, A. ja Liukko, U-M. 2019. Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus. ISBN: 978-952-11-4974-0.

Kangasalan kaupunki 2017. Ilkon asemakaava 753. Asemakaavaselostus, -kartta ja -merkinnät ja -määräykset.

Kontula, T. & Raunio, A. (toim.) 2018. Suomen luontotyyppien uhanalaisuus 2018: Luontotyyppien punainen kirja. Osa 2: Luontotyyppien kuvaukset. Suomen ympäristö 5/2018. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus. ISBN:978-952-11-4819-4.

Lajitietokeskus 2022. Havaintoaineistot selvitysalueelta.

Suomen ympäristökeskus 1996.Hämeen läänin luonnon- ja maisemansuojelun kannalta arvokkaat kallioalueet. OSA I. Suomen ympäristökeskus. Luonto- ja maankäyttöyksikkö.